

РЕЦЕНЗИЯ

От: Проф. д. н. Николай Йорданов

Институт за изследване на изкуствата

Научна специалност: Театрознание

Относно: Дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ .

Автор на дисертационния труд: Боян Руменов Крачолов,

Тема на дисертационния труд: „Аристотеловите театрални кодове и „нетеатралната“ драматургия на Самюъл Бекет“

Обект на настоящата рецензия е представеният от Боян Крачолов дисертационен труд „Аристотеловите театрални кодове и „нетеатралната“ драматургия на Самюъл Бекет“ в обем от 162 страници, заедно с библиографията и приложенията. Боян Крачолов е редовен докторант към НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, Факултет „Сценични изкуства“, Катедра „Драматичен театър“ от 2020 г. до днес. Има завършена бакалавърска степен по „Режисура за драматичен театър“ в НАТФИЗ „Кр. Сарафов“ и магистърска степен по „Философия“ в СУ „Св. Кл. Охридски“.

Представеният дисертационен труд е посветен на една предизвикателна от теоретична гледна точка тема, а именно на опита да се прочете драматургичното творчество на Самюъл Бекет чрез основните понятия, заложи в Аристотеловата поетика, а и изобщо във философските му трудове. Предизвикателството се състои в това, че драмата, която теоретично може да бъде осмислена в Аристотелево-Хегелианската традиция и която наричаме „класическа“, обикновено разглеждаме в опозиция на разбирането за драматизъм и драматургична конструкция на текстове за театър, създадени в епохата на модернизма: от ранния

модернизъм на Метерлинк до късния модернизъм на Бекет. Впрочем в драматургията на Бекет може да бъде видяна и една същностна граничност: неговите текстове за театър като че ли са пределът, до който стига драматичният театър, но те могат да бъдат възприети също и като сценарни основи за театър, който след Х.-Т. Леман наричаме „постдраматичен“. Нека да подчертаем, че самият Х.-Т. Леман в своята книга за постдраматичния театър разглежда т.нар. драма на абсурда, чиято емблема е Бекет, като все пак принадлежаща към сферата на драматичния театър. В този смисъл предизвикателството за докторанта е да установи как са се трансформирали категориите, с които Аристотел описва и анализира трагедията в самото начало на европейската драма, достигайки до нейния възможен предел при един от най-радикалните драматурзи на ХХ век, който бива положен от друг историк и теоретик на драмата – Мартин Еслин, чрез понятието „театър на абсурда“.

Нека да подчертаем трайния интерес на Боян Крачолов към драматургията и въобще към творчеството на Самюъл Бекет – неговата магистърска теза по философия е „Конфликтът при Бекет“, а в творческата му реализация като режисьор има постановки върху Бекетови текстове.

Представеното изследване на докторанта е разделено в три глави, свързани съответно с основните понятия на Аристотел относно трагедията, с драматургията на Бекет, и с персоналния опит на докторанта като режисьор, работил със студенти от НАТФИЗ върху текстове на Бекет..

В увода на изследването е зададена теоретичната рамка, в която то се развива. Една от основните хипотези, която Боян Крачолов формулира е, че Бекет бележи края на трагедията и че неговите текстове изискват преформулиране на понятието „трагично“ – с това твърдение аз съм изцяло съгласен. Друга базисна хипотеза на автора на дисертационния труд е свързана с категорията *движение*, еднакво важна, според докторанта, и за Аристотел, и за Бекет. Именно около тази хипотеза, бяха и моите

първоначални въпроси, на които търсех отговори в изследването, доколкото при Аристотел първопричината за всяко движение в природата е Бог, а както и сам докторантът констатира на с. 137 *...Бог в текстовете на ирландеца [Бекет], все пак, е с доста съмнително присъствие, ако въобще го има...*

Отговори на тези и други въпроси, които възникват при прочитане на заглавието на дисертацията и увода докторантът дава в трите глави на изложението.

В първа глава Боян Крачолов разглежда трудовете на Аристотел: „За поетическото изкуство“, „Физика“, „Метафизика“, „Никомахова етика“, „Реторика“, „За душата“, „Политика“. Тук е важно да подчертаем неговата амбиция да не се задоволи само със съществуващите преводи на Аристотел на български език, а да ползва негови преводи на английски и немски език. При извличането на основите понятия при Аристотел Крачолов демонстрира ерудиция и аналитични способности. Прави впечатление и задълбоченото познаване не само на живота и творчеството на Бекет, но и на неговите философски и естетически възгледи. Препрочитайки т.нар. „Философски бележки“ на Бекет, датиращи от 30-те години на миналия век, докторантът открива че писателят е подчертал движението като основен философски концепт при Аристотел.

Във втора глава на изследването Б. Крачолов продължава своите разсъждения върху движението, разграничавайки два вида движения – хоризонтално и вертикално, свързани съответно с придобиване на знание и узнаване. Именно този видове движения, вземайки ги от трудовете на Аристотел, той екстраполира върху Бекетовите текстове за театър. Б. Крачолов констатира, че в света на Бекет *всичко сякаш е застинало, замръзнало, неподвижно...* (с. 35) Съпоставяйки този свой извод с констатацията, че персонажите на Бекет често страдат от физическа „недъгавост“, той заключава, че вътрешният свят на персонажите на Бекет е всъщност сцената, на която се разиграват пиесите на Бекет. В случая ми се

струва, че работата само би спечелила, ако този анализ бе продължен с деконструкция и на понятието „вътрешен свят“ при Бекетовите персонажи, за да установи, че той остава недокрай проницаем за читателите /зрителите. Той не е постижим нито чрез изговорените думи на персонажите, нито чрез извършваните от тях действия. Бих пожелал просто да се разшири при възможност анализът точно на този аспект от драматургията на Бекет. Като пример за много добро наблюдение в тази насока от страна на докторанта бих посочил констатацията, че вещественният свят в Бекетовите текстове е екстериоризация на техния психичен живот. Пак в посока на много верни интуиции за Бекетовия свят е анализът на светлината в някои негови текстове, както и сравняването им с музикална партитура. Но по-детайлният анализ на същностната невъзможност да не можем да реконструираме докрай вътрешната драма на Бекетовите персонажи би отворил последващи въпроси при използването на Аристотеловите категории за трагедията спрямо текстовете за театър на Бекет. Казано най-общо, персонажите на Бекет не могат да изговорят своята болка, страдание, мъка, за разлика от героите в античната трагедия, които има предвид Аристотел в своята поетика.

Трета глава на дисертацията представлява всъщност теоретично осмисляне на практическата работа на дисертанта със студенти от НАТФИЗ върху текстове на Бекет. Първата постановка е колаж от „Парче от монолог“ и „Не аз“, а втората „Импресии по Бекет“ върху недраматургичния цикъл „Текстове за нищо“. В тази глава докторантът демонстрира възможностите си да приложи натрупаното теоретично знание в своята постановъчна дейност, предлагайки субективен и креативен прочит на текстовите материали.

Погледната като цяло, представената от Боян Крачолов работа представлява амбициозно изследване на проблем, който силно интересува докторанта в неговите теоретични разработки и практическа дейност като

режисьор. Съчетаването на задълбочено философски мислене и режисьорско въображение е несъмнен плюс за докторанта. Той не се страхува да търси предизвикателства в поставения дисертационен проблем и смело заявява своето субективно мнение, подплатено с натрупани знания и аналитичен потенциал.

Какви са моите пожелания към тази работа, ако тя иска да има свое последващо развитие? Преди всичко, струва ми се, могат да се направят още паралели между античните трагедии и текстовете на Бекет (именно между началото и края на трагедията, както твърди и докторантът). Усилието е по-скоро да се проследят как работят категориите на Аристотел при Бекет (каквато е и целта на изследването), но всъщност още по-интересни връзки биха възникнали при сравнението на художествените текстове, отколкото между философско-теоретичните трактати на Аристотел и Бекетовото творчество (например Х. Т. Леман говори за „постдраматичната меланхолия, която примирява Есхил и Бекет“¹).

Друго много продуктивно за работата би било съгласието или отхвърлянето на една констатация на Петер Сонди в „Теория на модерната драма“ относно драмите на Метерлинк, при когото Сонди установява „замяна на категорията "действие" с категорията "ситуация".² Мисля, че тази констатация в още по-голяма степен важи и за текстовете за театър на Бекет.

И накрая, бих препоръчал заедно с търсенето на приликите между категориите на Аристотел за трагедията и Бекетовата драматургия да се резюмират и кои принципи не могат да бъдат сводими между тях.

Но отправените препоръки, разбира се, подлежат на преценка от докторанта дали да се съобрази с тях или не.

¹ Lehmann, Hans-Thies. Postdramatic theatre. Routledge, 2006, p. 76.

² Сонди, Петер. Теория на модерната драма. София, 1990, с. 48.

По отношение на начина на изложение намирам, че текстът е добре структуриран, а стилът е овладян. На някои места в работата има сравнително дълги уговорки за използването на един или друг термин или за стъпката, която ще се предприеме, а на други места преходите между отделните микро-тези са резки и се нуждаят от още обяснения. Но това лесно може да бъде преодоляно при една последваща редакция на текста.

Независимо от направените препоръки, оценявам по достойнство положението от докторанта труд и представения резултат от него. Силно се надявам, че положеното усилие ще даде плод както в творческата работа на Б. Крачолов като режисьор, така и в неговите последващи занимания със същностни въпроси на историята и теорията на театъра.

Казаното дотук ми дава основание убедено да препоръчам присъждането на образователната и научна степен „Доктор“ на Боян Крачолов за неговия дисертационен труд „Аристотеловите театрални кодове и „нетеатралната“ драматургия на Самюъл Бекет“.

Гласувам с „ДА“.

София, 6.10.2023 г.

проф. д. н. Николай Йорданов